

SLOVINSKO-ČESKÝ BLOK

Blok slovinských a českých studií je jedním z výstupů projektu KONTAKT, č. MEB 090620 *Comparative Studies of Czech and Slovene Literary Fields in Central European Context* (řešitelem projektu ve Slovinsku byl prof. Marko Juvan). Přítomné studie vznikly také jako reakce na ještě neukončený mezinárodní komparativní projekt (Neubauer, John – Cornis-Pope, Marcel, eds.: *History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctures and Disjunctures in the 19th and 20th Centuries*, svazky 1–3, Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins, 2004–07), ale současně se vyjadřují k obecnějším otázkám literární komparistiky a česko-slovinských literárních paralel, které se mění a do sebe vstřebávají nové postupy a tematické a problémové celky. Blok soustřeďuje studie pracovníků Ústavu slovinské literatury a teorie literatury Slovinské akademie věd a umění v Lublani a dvou českých účastníků (Masarykova univerzita a Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích). Na překladu ze slovinštiny do češtiny se podíleli Michal Przybylski (text M. Juvana), studenti překladatelského semináře (S. Kolářová, E. Kučerová, J. Kučerová, L. Malošiková, E. Mikulková, T. Neznalová, E. Papcunová, M. Raisová, S. Sedláčková, K. Szynder, M. Zeroníková) pod vedením slovinské lektorky Laury Fekonji (texty A. Koron a M. Doviče), konečnou redakci provedli Michal Przybylski a Ivo Pospíšil.

Ivo Pospíšil, řešitel projektu v ČR

MARKO JUVAN

ON THE METHOD OF HISTORY OF LITERARY CULTURES OF EAST-CENTRAL EUROPE

Abstract

On the method of History of the Literary Cultures of East-Central Europe

The article addresses literary historical and comparative methods that are employed in the volumes of *History of the Literary Cultures of East-Central Europe* (2004–) edited by J. Neubauer and M. Cornis-Pope. This project, launched under the auspices of ICLA, is among the earliest and most elaborated realizations of several tenets proposed by recent efforts to renew (comparative) literary historiography, such as: methodological self-reflection, avoidance of totalizing master narratives, synecdochic, mosaic-like, and fragmentary composition, transnational scope, multiperspectivism, topographic approach to complex cultural areas, foregrounding of literature's sociocultural contexts, and search for recurrent, invariant discourses within a variety of national literatures/languages. However, this edition underestimates the textual (including aesthetic) dimension of historical

processes. Furthermore, the prevailing method of summing up and framing of merely juxtaposed case studies from various national literatures does not suffice to explain the actual historical inter-connectedness of East-Central European cultures nor their common traits. What is missing, is a more elaborate, systematically employed, and convincing comparative methodology, e.g. of inter-literary interference, cultural transfer, cross-cultural intertextuality and the like.

Key words

comparative literature ■ literary history ■ area studies ■ comparative cultural studies ■ East-Central Europe

Název rozsáhlého, ještě neukončeného skupinového projektu *History of the Literary Cultures of East-Central Europe*, který současně vymezuje i předmět zájmu tří již vydaných obsáhlých svazků redigovaných Johnem Neubauerem a Marcelem Cornis-Popem,¹ není nikterak náhodným, spontánním nápadem, naopak vychází ze zásadní reflexe dějin konceptualizací, sebedefinicí a vymezení prostoru (skutečného i myšleného), který v množství svých jazyků a dialektů určoval kontext literárního života od konce 18. století do 90. let 20. století. Na základě kritického pojetí politických cílů, územních aspirací, utopii, předsudků, stereotypů a vyloučení, obsažených v dějinách pojmu jako Mitteleuropa, střední Evropa, východní Evropa nebo Balkán, se editoři a tvůrci *Dějin literárních kultur* rozhodli pro neutrálnější, inkluzivní označení středovýchodní Evropa (SVE). To je sice poměrně novým terminologickým konstruktem, jenž se vztahuje k území od Baltu po Balkán a od Česka po Moldávii, nechybí mu ovšem historické ukotvení a společné kulturní a sociálně-politické typologie (srov. Valdés, Mario J.: „Preface by the General Editor of the Literary History Project“, *History* 1, s. XIII–XVI; Neubauer – Cornis-Pope, „General Introduction“, *History* 1, s. 1–18; Paul Robert Magocsi, „Geography and Borders“, *History* 1, s. 19–30). V monografii se projevilo, že zmíněný geopolitický a kulturní prostor určuje řada společných rysů: pozice „vnitřního okraje“,² na nějž měly vliv a koloniálně si jej podřizovaly hegemonistické síly a konfliktní ideologie (Německo a Francie, Rusko resp. Sovětský svaz, otomanská říše; nacismus a fašismus, komunismus, zpolitizovaná náboženství, globalismus); citelná náboženská resp. etnicko-kulturní rozdrobenost a konfliktnost; množství koexistujících jazyků a menšin (od Židů přes Němce až po Romy); multikulturalismus měst, regionů a kulturních epicenter; vícejazyčnost a ambivalentní etnická identita spisovatelů; unifikacíni „imperialiální“ jazyky; národně emancipační a „homogenizační“ funkce literatury a kultury; především pak nestabilita, fluktuace politického rozparcelování a řada společných historických zkušeností. Právě na odezvě různojazyčných literárních diskurzů, národních a místních tradic na společné historické procesy a přelomy v celém regionu je založena struktura prvního svazku. Historická zkušenost, kterou si mezi sebe rozdělují literární kultury na území SVE, evokuje propojování jejich příběhů do „časových uzlových bodů“ – jedná se o přelomové historické události (např. březnová revoluce 1848, druhá světová válka, pád berlínské zdi v roce 1989), které zásadně změnily konfigurace a funkce literárního

¹ Neubauer, John – Cornis-Pope, Marcel (eds.): *History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctures and Disjunctures in the 19th and 20th Centuries*, svazky 1–3, Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins, 2004–07.

² Postkoloniální pojem *in-between peripherality* v pojednáních o střední a východní Evropě používá Steven Tötösy de Zepetnek (např. ve své knize *Comparative Literature: Theory, Method, Application*, Amsterdam – Atlanta: Rodopi, 1998, s. 129–137).

pole; na tyto události a procesy reagovali spisovatelé a básníci celého regionu okamžitě, ale vstúpily se rovněž do kolektivního a kulturního povědomí pozdějších generací.

Metodologicky se *Dějiny literárních kultur středovýchodní Evropy* jak v hlavních východiscích, tak také v praktickém provedení přidržují nových, postmoderních a „postnacionálních“ koncepcí literární historie a jsou jednou z jejich dosud ojedinělých realizací, zvláště pokud vezmeme v potaz materiál, který obsahují.³ Rámec projektu totiž vychází z hermeneutické a historické reflexe samotného psaní dějin a táže se po jeho dřívějších i současných etických principech (viz Neubauer – Cornis-Pope, „General Introduction“, *History* 1; „Part IV. Literary Histories: Itineraries of National Self-Images“, *History* 3, s. 345–427). S plným vědomím toho, že literární dějiny byly společně se zkoumanými literaturami od 19. století dále zapojeny do budování národních identit; kulturní nacionalismus, jenž do značné míry určoval jejich diskurz, sice dnes nabyt techničtější podoby „metodologického nacionalismu“ (Beck),⁴ který právě tak problematizuje ztotožňuje stát, společnost, národ a kulturu, aniž by při interpretaci historie bral zřetel na jejich vztahy k jinakosti v nich nebo kolem nich. Obzvláště v makroregionu SVE národní redukce historického pohledu příliš schematizuje multikulturní, vícejazyčnou a hybridní realitu někdejšího literárního života (např. ve Lvově, Krakově, Praze, Temešváru, Terstu, Novém Sadu; ve Slezsku, Istrii, Furlánsku, Štýrsku atd.). Z poznání „instrumentálních“ úloh a účinků literárněhistorického diskurzu v národních hnutích a národních státech se strůjcem *Dějin* zformoval morální, do jisté míry i politický imperativ, aby *Dějiny* svým předmětem zájmu, strukturou, metodami, hodnocením a interpretacemi literárních a kulturních jevů přispívaly k rozbití nacionalistických předsudků a povzbuzení mezikulturního dialogu, tolerance a kosmopolitismu v procesu evropského sjednocování.

Další postmoderním metodologickým rysem *Dějin* je, že v jejich třech svazcích nenačteme jednotný velký narativ nebo snahu o totalitu, ale pouze řetězec historickotypologických zevšeobecnění, která jakožto transnacionální rámce prezentují mozaiky parciálních příspěvků, vedle sebe postavených mikronarací a fragmentů o jednotlivých literaturách, tématech, žánrech, městech, oblastech, kulturních institucích a podobných záležitostech. Konečkonců *Dějiny* jsou výsledkem dlouhodobější a koordinované týmové práce stovky autorek a autorů s rozmanitými pohledy, obzory a přístupy. Místo lineární příčinnosti nebo teleologie je kompozice knih organizována řadou překrývajících se kontextualizací, průsečíky perspektiv a problémově vymezených vrstev pozorování téhož časového segmentu nebo prostoru. *Dějiny* se vyhýbají tomu, aby sledovaly pouze jednu normativní evoluční sekvenci, vytvořenou podle vývojového modelu velkých literatur Západu. Místo toho raději berou v úvahu lokální divergence a nepravidelnosti ve sledu literárních směrů. Také domnělou „zaostalost“ literatur SVE nijak neskrývají, ale historicky ji vysvětlují a přehodnocují. Prokazují, že zaostalost svým eklekticismem,

3 Pro kritický přehled těchto zásad srov. příspěvky v publikaci *Writing Literary History: Selected Perspectives from Central Europe*, eds. Darko Dolinar – Marko Juvan, Frankfurt etc.: Peter Lang, 2006; pro další zamyšlení nad novými historiografickými tendencemi v současné literární komparatistice srovnej Virk, Tomo: *Primerjalna književnost na prelomu tisočletja: Kritični pregled*, Ljubljana: Založba ZRC, 2007, a příspěvky ve sborníku *Primerjalna književnost v 20. stoletju*, ur. Darko Dolinar – Marko Juvan, Ljubljana: Založba ZRC, 2008.

4 Beck, Ulrich: *Das kosmopolitische Blick oder: Krieg ist Frieden*, Frankfurt: Suhrkamp, 2004, s. 40–47.

míšením období a proudů dovoluje vysoký stupeň nepředvídatelnosti, a tím také invenčnosti, což se projevuje přinejmenším ve fázi historických avantgard, v nichž literatury SVE vývojově dohánějí či dokonce předhánějí západoevropské metropole (srov. Neubauer, „Histories of Literary Form: Introduction“, *History* 1, s. 321–323; Péter Krasztev, „From Modernization to Modernist Culture“, *History* 1, s. 332–348; Endre Bojtár, „The Avant-Garde in East-Central European Literature“, *History* 1, s. 364–373). Na rozdíl od esenciálně vylučovacího chápání kulturních identit, na nichž staví četné národní literární historie, přidržují se *Dějiny* „inkluzivní logiky“ (podle Ulricha Becka), respektive postmoderního a postkoloniálního zdůrazňování hybridnosti, popřípadě dialogičnosti všech identit (např. u Appiaha, Gatese nebo Deleuze):⁵ místo toho aby ve vymezeném geopolitickém prostoru exponovali jen jeden jazyk, národ, jednu kulturní tradici a prezentovali ji jako od jisté doby čistou, soběstačnou a autonomní, oddělenou od ostatních, snaží se spolupracovnice a spolupracovníci Neubauerova a Cornis-Popeho projektu ukázat nebo alespoň nastínit polyfonii – ale také kakofonii – jazyků, literatur na různých koncích SVE. Proto vícekrát zdůrazňují dvoujazyčné autory, menšinové a nářeční tradice, koexistenci nebo soupeření dvou či více národních literatur v jedné zemi apod.

Z názvu *Dějiny literárních kultur Středovýchodní Evropy* lze stejně tak pochopit, že v popředí tohoto kolektivního díla stojí sociologicko-kulturologický přístup, nikoliv imanentní, esteticko-formální pojetí literatury. Posun od „literatury“ (literárních textů) k „literární kultuře“ (komplexu aktérů a praxí zaměstnaných literárními texty) upozorňuje, že se Neubauer, Cornis-Pope a jejich spolupracovníci metodologicky inspirojí také mimo literární vědu, v jiných humanitních a společenskovědních disciplínách. V úvodních východiscích a ještě na několika dalších místech se koncept *Dějin* – podobně jako Valdésovy srovnávací dějiny literatur Latinské Ameriky⁶ – výslovně opírá o vzory ze sociálních dějin (o tzv. školu Annales). I proto už v celých *Dějínách* není v popředí narativní výklad, jenž by se odvolával na esteticko-imanentní, v literární komparatistice do poslední čtvrtiny 20. století etablované modely projekce a členění literárních procesů. Pro ně příznačná nomenklatura období, směrů, proudů, žánrů, forem, stylů apod. je v knize sice přijímána, ale spíše okrajově a podmínečně; středem pozornosti se stává vlastně jen ve druhém díle prvního svazku („Histories of Literary Form“). Místo toho je hlavní kompoziční osou již zmíněná foucaultovská koncepce „uzlových bodů“ (časových, prostorových a figurálních): jde o události, lokality a prezentace, v nichž se kříží, shodují či lámou kulturní praxe, které jsou delšího trvání a mají trvalejší účinek nebo jsou prostorově rozšířené. Pojem „uzlový bod“ je již sám o sobě prostorovou metaforou, proto nepřekvapuje, že je také historiografický diskurz Cornis-Popeho a Neubauerovy edice tolik topografický. Nejzřetelněji se to projevuje ve druhém svazku, v němž dějiny *reálných* prostorů na území SVE – ať už měst („Cities as Sites of Hybrid Literary Identity and Multicultural Production“, *History* 2, s. 1–212), regionů, oblastí („Regional Sites of Cultural Hybridization“, *History* 2, s. 213–374) či diaspor („The Literary Reconstruc-

⁵ Srov. Beck, U.: *Das kosmopolitische Blick oder: Krieg ist Frieden*, op. cit., s. 11–13; McLeod, John: *Beginning Postcolonialism*, Manchester – New York: Manchester University Press, 2000, s. 216–221 *et passim*.

⁶ Valdés, Mario J. – Kadir, Djelal (eds.): *Literary Cultures of Latin America: A Comparative History*, svazky 1–3, New York: Oxford University Press, 2004. Obě publikace vycházejí z téhož (především Valdésova) konceptu a pod záštitou ICLA/AILC.

tion of East-Central Europe's Imagined Communities: Native to Diasporic“, *History* 2, s. 375–452) – odhalí to, co časově a vývojově organizované narace o „imaginovaných“ prostorech jednojazyčných národních literatur zastíraly: koexistenci, prolétání a uzlování (tj. vzájemné vlivy, výměny, dialog, konflikty, hybridní spoje) kulturních praxí, jež na různém tradičním pozadí v různých jazycích či dialektech vytvářejí etnická a sociální společenství, která po několik staletí žila společně ve stejné lokalitě (např. německá, židovská a česká literární tvorba v Praze 19. a první třetiny 20. století); prokáže se, že jsou proto kulturní identity v prostorových uzlových bodech SVE často rozdvojené, ambivalentní, zmnožené a pohyblivé. Uzlové body v perspektivě sociálních dějin a dějin ducha, které inspirují přítomnou práci, vystupují svou intenzitou na pozadí trvalejších, pozvolna se vyvíjejících struktur a jejich upevnění v geokulturním prostoru (těmito strukturami jsou jazyky, konfese, mentality, zvyky, společenská zřízení, literární kánony a tradice). Avšak právě ty svým dlouhodobým působením vtiskují makroregionu SVE jeho specifickou typologickou pečeť. Po tom všem nepřekvapuje, že v *Dějínách* při – sice nejednotné – periodizaci literatury a s ní spjatého života převládají ideologicko-politická měřítká: literárněhistorický proces je segmentován především s ohledem na dominantní, trvalé a rozšířené společenské ideologie, které delší dobu ovlivňovaly strukturu a funkci literární kultury, méně potom estetické, stylistické, poetologické rozměry jejich textů. Tuto zásadu, podle níž se literární kultury SVE historicky člení na období národního obrození (19. století), modernizace a modernismů (od cca 1890 do 1945) a komunistické hegemonie (1945–1989), editoři v „General Introduction“ (*History* 1, s. 16–18) a „Introduction to Part 1“ (*History* 1, s. 33–38) hájí argumentem, že literatura zkoumaného makroregionu byla o poznání více politicky a národně vázaná než západoevropská, která by tak byla více autonomní a proto také vhodnější pro imanentní uměleckou periodizaci. Tento argument by sice bylo vhodné podpořit konkrétními srovnávacími studiemi, přesto je přesvědčivých důvodů proti standardní periodizaci podle literárně uměleckých období dost (srov. Neubauer, „Part II. Histories of Literary Form: Introduction“, *History* 1, s. 321–322). Označení jednotlivých období jsou sama o sobě sporná, neboť jsou založena na totalizujícím abstrahování a retrospektivních konstruktech, odvozených z poměrně úzkého prototypového korpusu západního kánonu a z iluze o přímočarém vývoji (staré poetiky ovšem dlouho koexistují s novými, vzájemně se prolétají; kromě toho není vzácným jevem, že současně spolu soupeří více stylových tendencí a reaktivují se zdánlivě již zapomenuté modely). Zvláštností SVE je podle Neubauera ještě to, že se evropské literární směry v literárním diskurzu štěpí na silné ideologické báze, které se deformují a redukují, podobně pak účinkuje i trvalé a vlivné dědictví „národního“ romantismu, který si nové směry – v čele s modernismem – přizpůsobuje ještě hluboko ve 20. století.

Dalším metodologickým znakem *Dějin literárních kultur Středovýchodní Evropy* je rozevírání transnacionální perspektivy (Cornis-Pope – Neubauer, „General Introduction“, *History* 1, s. 15–16; Cornis-Pope, „Introduction: Mapping the Literary Interfaces of East-Central Europe“, *History* 2, s. 1–8), jež se opírá o již zmíněné topograficko-historické modelování, a rovněž o bachtinovský kulturologický dialogismus a některé postkoloniální koncepce novější komparatistiky (např. Bhabhovy pojmy „liminalita“, „třetí prostor“, „hybridnost“, „in-between“).⁷ *Dějiny literárních kultur* v praxi doka-

⁷ Bhabha, Homi: *The Location of Culture*, New York: Routledge, 1994.

zují, jaký význam má použití takových metod a pojmů pro oblast SVE. To, co národní literární dějiny zatlačovaly na okraj, se dostává do centra pozornosti: hegemonistická úloha kulturních modelů velkých impérií (otomanského, habsburského, rusko-sovětského), jež ovládala SVE jako svou periferii, na které se proto ve vícejazyčném kontextu a množství různorodých lokálních tradic identity ambivalentně překrývaly a hybridně křížily. Přitom je zapotřebí společně s Tötösym upozornit, že je – ve srovnání s typicky koloniální situací – SVE územím, které svou závislou pozici pouze zaznamenávalo a reflektovalo, trvale autoreferenčně navazovalo na své vlastní tradice, postupně je posilovalo, stavělo proti hegemonním centrům a osamostatňovalo je.⁸ Transnacionální rámec *Dějin literárních kultur Středovýchodní Evropy* konkrétně vede k typologickému srovnávání různých národních literatur, k hledání společných, invariantních struktur, ale také analogií a závislostí v jejich vývoji. Takový rámec se vcelku shoduje s geopolitickým vymezením SVE, takže se vzájemně osvětlují mozaikovitě uspořádané údaje, které se týkají hlavně literatur daného makroregionu. Přesměrování literárněhistorického zájmu na meziliterární vztahy uvnitř SVE přítomnou prací zřetelně odlišuje od dosud převládající praxe některých středoevropských literárních komparatistik (mezi nimi také slovinské), které se zabývaly především srovnáváním jednotlivých národních literatur se západními kulturními centry. Literárněhistorický přístup, který se vyhýbá metodologickému nacionalismu a svůj záběh nepodřizuje státně-národním a jazykovým hranicím, je právě pro pojednání o SVE velmi výhodný, tím spíše, pokud – tak jako autoři *Dějin* – bere ohled na reálnou a imaginární sílu, kterou na jevišti dějin národně vymezené literární kultury měly. Pertinence transnacionálního rámce se projevuje právě v dějinách samotného nacionalismu,⁹ jenž trvale ovlivňoval literární kultury na území SVE a od 18. století dále v různých podobách všude vytvářel téměř stejnou symptomatiku – jak v poetice textů, tak v poetice kultury. Matrice národního obrození, které je typologickým společným jmenovatelem literárních kultur SVE, v různých jazycích a prostředích generovala velmi podobné praxe a instituce, např. vydávání „národních“ novin, zakládání „národních“ čítáren a vědeckých spolků, divadel, akademií, knihoven, univerzitních kateder, školních učebních osnov; kanonizace národních klasiků, vydávání starých textů, normování jazyka, psaní vlastenecké, folklorní a krajinné lyriky, historických eposů, dramát a románů atd. U takovýchto příbuzností mezi literárními kulturami od Baltu po Jadran a od Alp po Karpaty autoři *Dějin* docházejí ke zjištění, že mezi nimi ve skutečnosti bylo poměrně málo meziliterárních styků, komunikace. Zcela jistě je jedním z úkolů literární komparatistiky, aby podrobněji a systematicky prozkoumala materiál ve světle otázky, zda a nakolik spisovatelé této oblasti skutečně znali jeden druhého, nakolik a kdy vzájemně komunikovali, spojovali se, vyměňovali si myšlenky, koncepty, zkušenosti a texty. Odpovědět bude muset také na otázku, jak objasnit velmi pravděpodobné zjištění, že byla dvousměrná meziliterární a mezikulturní koherence uvnitř makroregionu – navzdory všemu, co víme o středoevropském literárním centrismu¹⁰ – slabší než

⁸ Tötösy de Zepetnek, S.: *Comparative Literature*, op. cit., s. 133–134.

⁹ Srov. komparativní kulturní dějiny nacionalismu jako transnacionálního jevu v díle Joepa Leersena *National Thought in Europe: A Cultural History*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006.

¹⁰ Srov. Zelenka, Miloš: K fenoménu středoevropských literatur, in: *Literární věda a slavistika*, Praha: Academia, 2002, s. 59–79.

působení jednosměrných vlivů a transferů, které probíhaly mezi jednotlivými národními literaturami a velkými literaturami Západu. Jedna z možných odpovědí se ukrývá v struktuře světového literárního systému,¹¹ v němž je mnoho literatur SVE v pozici okraje, který byl podřízen vlivům silnějších, hegemonistických, již částečně koloniálních center politické a kulturní moci na Západě, Jihu a Východě (impéria výměna a spolupráci mezi těmito kulturami svým ideologickým a státním aparátem zpravidla omezovala, pokud neprobíhala prostřednictvím diskurzu „kolonizátorů“). Druhou možnou odpověď nacházím v působení nacionalismů, jež se sice do značné míry také pokoušely spolupracovat nebo se dokonce prolínaly (např. v rámci ideologií austroslavismu nebo panslavismu),¹² ale již svou logikou vedly k autoreferenčnímu a nežádka také provinčnímu uzavírání do své vlastní kultury, kterou navenek legitimizovali spíše měřítky odvozenými z kánonu Západu.

Sledování metod v *Dějínách literárních kultur SVE* však nemůže pominout jejich hlavní nedostatky. Jejich areálový, respektive regionálně-transnacionální přístup je sice dobrým východiskem, přesto by bylo historické vysvětlení cizího mnohem přesvědčivější, kdyby se práce důsledněji a více vyčerpávajícím způsobem opírala o koncepce a postupy literární komparistiky a srovnávacích kulturních studií; převládající stavění studií o jednotlivých „národních“ problémech a příkladech vedle sebe a jejich shrnutí do úvodních a spojujících zevšeobecnění pro opravdové „cizí“ nebo „srovnávací literární dějiny“ není dostačující.¹³ Jestliže chceme přesáhnout pouhou ilustrativní úlohu bádání (ta podle logiky *pars pro toto* znázorňují typologické generalizace), museli bychom uplatňovat srovnávací metody v každé kapitole, u každého tématu. Nyní je příkladů mezi autory, texty, žánry, formami, tématy, literárními institucemi a praxemi příliš málo; ještě méně je literárněhistorického výzkumu „skutečných styků“, ohlasů, vlivů, překladů, meziliterárních interferencí a transpozicí. Takto chybí argumentace, která by vysvětlila, jakým způsobem typologické invarianty, analogie a konvergence vůbec vznikly.

Proto by bylo vhodné důsledněji používat komparatistické koncepce, jež by historicky vysvětlily specifickou „cizost“ areálu SVE (na myslí mám takové pojmy, jako jsou např. meziliterární společenství, centrismus, interliterárnost, polysystém, vliv, recepcce, světový literární systém). Ve světle těchto srovnávacích metod a kategorií bychom si mohli položit otázku, které to vlastně jsou ty historické základy, jež určovaly tradice SVE v raných obdobích (řecko-byzantská, římská kultura; stěhování národů, dějiny kolonizací, dobývání atd.). Z tohoto hlediska by bylo vhodné probádat také způsoby kulturně-politického a textuálního působení hegemonistických center ve SVE od středověku do 20. století, jakož i specifika v transformaci, adaptaci, hybridizaci a lokalizaci těchto modelů v odlišných sémiosférách a literárně-kulturních polysystémech.

11 Moretti, Franco: Conjectures on World Literature, *New Left Review* 1 (january–february 2000), s. 54–66.

12 Srov. Pospíšil, Ivo: Problem slavizmov in njegov kontekst, *Primerjalna književnost* 28.2. (2005), s. 17–31.

13 Podobnou výtku lze nalézt i v recenzi Moniky Báar (*Comparative Critical Studies* 4.3., 2007, s. 468–471).